BK BIRLA CENTRE FOR EDUCATION

SARALA BIRLA GROUP OF SCHOOLS
SENIOR SECONDARY| CO-ED DAY CUM BOYS' RESIDENTIAL SCHOOL
PRE-BORAD_EXAMINATION 2024-25
SANSKRIT (119)

Class : X — Duration : 3 Hrs
Date : 22.11.2024 — Max. Marks : **80**
Admission No.: — Roll No.:

सामान्यनिर्देशाः

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 11 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति ।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः भागाः सन्ति ।
4. प्रत्येकं भागम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

प्रश्नपत्रस्वरूपम् -

'क' भागः अपठितावबोधनम्	10 अङ्काः
'ख' भागः : रचनात्मककार्यम्	15 अङ्काः
'ग' भागः : अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	25 अङ्काः
'घ' भागः : पठितावबोधनम्	30 अङ्काः

(खण्ड क)

अपठितावबोधनम् (10 अंकात्मकः)

प्रश्न 01 गद्यांशान् ध्यानेन पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत । (गद्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए।
Read the paragraph carefully and answer the questions.)

एकस्य भिक्षुकस्य भिक्षापात्रे अञ्जलिपरिमिताः तण्डुलाः आसन्। सः अवदत् - "भगवन् । दयां कुरु। कथम् अनेन उदरपूर्तिः भविष्यति।" तदैव अन्यः भिक्षुकः तत्र आगच्छति वदति च 'भिक्षां देहि।' क्रुद्धः प्रथमः भिक्षुकः अगर्जत्- "रे भिक्षुक ! भिक्षुकमेव भिक्षां याचये। तव लज्जा नास्ति।" द्वितीयः भिक्षुकः उक्तवान् - "तव भिक्षापात्रे अञ्जलिपरिमिताः तण्डुलाः, मम तु पात्रं रिक्तम्। दयां कुरु। अर्धं देहि"। प्रथमः भिक्षुकः तत् न स्वीकृतवान्। द्वितीयः भिक्षुकः पुनः अवदत्" भोः । कृपणः मा भव। केवलम् एकं तण्डुलं देहि।" प्रथमः भिक्षुकः तस्मै एकम् एव तण्डुलं ददाति। द्वितीये भिक्षुके गते सति प्रथमः भिक्षुकः भिक्षापात्रे तण्डुलाकारम् एकं स्वर्णकणं पश्यति। आश्चर्यचकितः शिरः ताडयन् सः पश्चात्तापम् अकरोत्- "धिक् माम्। धिक् मम मूर्खताम्।"

प्रश्नाः

(अ)- एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम) **1X2=2**
(एक पद में उत्तर दीजिए। (Answer in one word only.)

(i) कस्य भिक्षुकस्य भिक्षापात्रं रिक्तम् आसीत् ?
(ii) "धिक् माम्" इति कः भिक्षुकः वदति ?
(iii) द्वितीयः भिक्षुकः अन्ते कति तण्डुलम् याचते ?
(iv) प्रथमः भिक्षुकः दानी आसीत् अथवा कृपणः ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम) **2X2=4**
(पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए।) (Answer in a complete sentence.)

(i) प्रथमः भिक्षुकः स्वभिक्षापात्रे किं पश्यति ?
(ii) द्वितीयः भिक्षुकः एकस्य तण्डुलस्य कृते किं ददाति ?
(iii) प्रथमः भिक्षुकः कथं पश्चात्तापम् अकरोत् ?

(स) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकम् लिखत। **1X1=1**

(इस गद्यांश के लिए उचित शीर्षक विकल्पों से चुनकर लिखिए। (Write an appropriate title)

(द) भाषिककार्यम्। (भाषा संबंधी कार्य। **Work of Language.**) (केवलं प्रश्नत्रयम) **1X3=3**

(i) क्रुद्धः इति कस्य विशेषणम् वर्तते ?

(क) प्रथमभिक्षुकस्य (ख) धनिकस्य

(ग) निर्धनस्य (घ) द्वितीयभिक्षुकस्य

(ii) 'प्रथमः भिक्षुकः तस्मै एकं एवं तण्डुलं ददाति। अत्र 'तस्मै' सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(क) द्वितीयभिक्षुकाय (ख) भिक्षुकाय

(ग) धनिकाय (घ) निर्धनाय

(iii) 'स्वीकृतवान्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(क) प्रथमः (ख) भिक्षुकः

(ग) प्रथमः भिक्षुकः (घ) निर्धनः

(iv) 'द्वितीयः भिक्षुकः उक्तवान्' अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

(क) उक्तवान् (ख) द्वितीयः

(ग) भिक्षुकः (घ) द्वितीयभिक्षुकः

खण्ड ख

रचनात्मक कार्यं (15 अंकात्मक:)

प्रश्न **02** भवान् भरतः । भवताम् अग्रजायाः जन्मदिवसः अस्ति। तदर्थं शुभकामनाः प्रेषयितुं लिखिते पत्रे मञ्जूषापद सहायतया रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत। **½X10 =5**

(आप भरत हैं। आपकी बड़ी बहन का जन्मदिन है। उसके लिए शुभकामनाएँ भेजने हेतु लिखे गए इस पत्र में मंजूषा के पदों की सहायता से खाली स्थानों को भरिए।

You are Bharat. It's your elder sister's birthday. Complete the letter written to wish her by filling up the blanks with the words given in the box.)

नवोदयविद्यालयः
हिसारः
दिनाङ्कः: 22.11.2024

परमपूज्ये **(i)** -----------------

सादरं शुभकामनाः **(ii)** -------------- । अहम् अत्र **(iii)** ------------ अस्मि। अस्मिन् रविवासरे **(iv)** ------------ जन्मदिवसः वर्तते । **(v)** -------------- भवत्यै दीर्घम् आयुः, परमं सौभाग्यं च **(vi)** ------------- । भवती संस्कृतं प्रति **(vii)** -----------अस्ति। अतः एकं संस्कृतकथासंग्रहम् **(viii)** ------------ प्रेषयामि। पितृ **(iX)** ------------- प्रणामाञ्जलिः निवेदयतु।

भवत्याः **(X)** -----------
भरतः

मञ्जूषा
चरणयोः, भगिनि, भवत्याः, समर्पिता, अनुजः, निवेदयामि, ईश्वरः, प्रददातु , उपहारस्वरूपं, कुशली

प्रश्न **03** मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया 'गणतंत्र दिवसः' इति विषयम् अधिकृत्य पञ्चसंस्कृतवाक्यानि लिखत-**1X5=5**

मंजूषा में दिए गए शब्दों का प्रयोग करते हुए 'गणतंत्र दिवस' विषय पर पाँच संस्कृत वाक्य लिखिए।

Using the words given in the box, write five Sanskrit sentences on the topic 'Republic Day'.

मञ्जूषा	गणतंत्र दिवसः
राष्ट्रपतिः, वाहनानि, राजीवचतुष्पथे, भारतद्वारम्, उभयतः, सैन्यस्मारकः, आयोज्यते, 26 जनवरी मासे, शस्त्रप्रदर्शनम्, सैनिकानाम्, वायुयानम्, पुष्पवर्षा।	**1.** --| **2.** --| **3.** --| **4.** --| **5.** --|

अथवा

पञ्चसंस्कृतवाक्येषु मञ्जूषापदसहायतया अधः दत्तं चित्रवर्णनं कुरुत।
(पाँच संस्कृत वाक्यों में मञ्जूषा के शब्दों की सहायता से नीचे दिए चित्र का वर्णन कीजिए।
Describe the following picture in five Sanskrit sentences with the help of words given in the box.)

मंजूषा	
तरन्ति, स्वच्छम्, ग्रीष्मकाले, तरणतालस्य, जनाः, बालाः, कुर्वन्ति, प्रसन्नाः, जलक्रीडाम्, जलम्, कन्दुकम्, सन्ति	(1) ________________________________ (2) ________________________________ (3) ________________________________ (4) ________________________________ (5) ________________________________

प्रश्न **04** अध: एकं प्रेरकसंस्मरणं लिखितम् अस्ति। तस्मिन् कानिचित् पदानि रिक्तानि सन्ति। तानि पूरयित्वा संस्मरणं पुनः उत्तरपुस्तिकायां लिखत। सहायतायै मञ्जूषायां पदानि दत्तानि। **½X10 =5**
(नीचे एक प्रेरक संस्मरण लिखा है। उसमें कुछ पद रिक्त हैं। उन्हें पूर्ण करके संस्मरण को पुनः उत्तर-पुस्तिका में लिखिए। सहायता के लिए मञ्जूषा में पद दिए गए हैं।
An inspiring memory is given below. Some blanks are there. Complete those blanks and re-write the memory in answer sheet. Words are given in the box for help.)

एकदा महात्मा गांधि पत्राणि **(i)** ----------- । सहसा मसीपात्रे **(ii)** ------------ समाप्ता। तत्रैव लेखनीं परित्यज्य सः कार्यवशात् बहिः **(iii)** -----------। पुनः यदा आगतः, लेखितुम् इतस्ततः **(iv)** -----------। लेखनी कुत्रापि न आसीत्। सः कर्मचारिणं **(v)** ------------ कर्मचारी अवदत्-'सा तु मया बहिः **(vi)** ---------------। नूतनां लेखनीं स्वीकरोतु इति। महात्मा गांधिः प्रत्यवदत्- तस्याम् एव मसीं पातय। देशस्य धनम् अमूल्यम् **(vii)** ---------------- क्षुद्रातिक्षुद्रम् अपि वस्तु न क्षेपणीयम्। एवम् उक्त्वा सः स्वयं **(viii)** -------- गत्वा लेखनीम् अन्विष्य **(ix)** ----------- तस्यां मसीम् अपातयत्, तया एव **(X)** ------------ प्रारब्धवान् ।

मञ्जूषा**-** आनीतवान्, लिखति स्म, अस्ति, क्षिप्ता, पृष्टवान्, दृष्टवान्, गतवान्, मसी, लेखनकार्यं, बहिः

अथवा

निम्नलिखितम् संवादं मञ्जूषाप्रदत्तपङ्क्तिसहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत।
(निम्नलिखित संवाद को मञ्जूषा में दिए गए पंक्तियों की सहायता से पूरा करके पुनः लिखिए।
Complete the following dialogue with the help of sentences given in the box and re-write the same.)

कासपीडितः धनिकः **–** भो वैद्य ! औषधं यच्छ परन्तु अहं दधिसेवनं न त्यक्ष्यामि।

वैद्यः **(i)** - **--** ।

रुग्णः धनिकः - किं सत्यमिदम् ? के च ते गुणाः ?
वैद्यः **(ii)** - --- ।
रुग्णः धनिकः - दधिसेवनेन सह चौराणां कः सम्बन्धः ?
वैद्यः **(iii)** - --- ।
रुग्णः धनिकः - कस्तावत् अन्यः गुणः?
वैद्यः **(iv)** - --- ।
रुग्णः धनिकः - तत्कथम्?
वैद्यः **(v)** - --- ।
रुग्णः धनिकः - सम्यग् बोधितः। पथ्यं विना औषधं निरर्थकं ।

मञ्जूषा
• कुक्कुराः तं न दशन्ति।
• कासरोगी यदि दधि सेवते, तस्य गृहं चौराः न प्रविशन्ति।
• चिन्ता मा अस्तु। दधिसेवने बहवः गुणाः।
• अतिदुर्बलः स दण्डेन चलति। कुक्कुराः दूरादेव पलायन्ते।
• दधिसेवी कासरोगी सर्वां रात्रिं कासति एव, जागर्ति, कुतः चौरभयम्।

खण्ड ग
अनुप्रयुक्त व्याकरणम् (25 अंकात्मक**:)**

प्रश्न **05** स्थूलपवेषु सन्धिच्छेतम् अथवा सन्धिं कृत्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत- (प्रश्न चतुष्टय**म्**) **1X4=4**

(स्थूल पदों में सन्धि अथवा सन्धिच्छेद करके उत्तर पुस्तिका में लिखिए।
Separate or join bold words and answer in the answer sheet.)

1. ईश्वरः एकः भवति ------- + -------- ।
2. एतत् **+** शक्यम् **----------------** न भवितुं शक्नोति ।
3. पदच्छेदः ------- + -------- तु पाठकस्य गुणः।
4. वाक् + अर्थौ ---------- इव पार्वती परमेश्वरी।
5. वाङ्मयं ------- + -------- तपः उच्यते।

प्रश्न **06** स्थूलपदेषु समासम् अथवा विग्रहं विकल्पेभ्यः चित्त्वा उत्तरपुस्तिकायाम् लिखत -(प्रश्न चतुष्टय**म्**) **1X4=4**

(स्थूल पदों में समास अथवा समास विग्रह विकल्पों से चुनकर उत्तरपुस्तिका में लिखिए।
Join or disjoin compounds in the bold words choose the appropriate answer from the options given below and write in the answer sheet.)

1. विद्यापराङ्मुखः लोके आदरं न लभते ।
(क) विद्यायाः पराङ्मुखं यस्य सः (ख) विद्यायाः पराङ्मुखः यस्य सः
(ग) विद्याम् पराङ्मुखं यस्य सः (घ) विद्याम् पराङ्मुखः यः सः।

2. यथासमयम् त्वं कदा विद्यालयं गच्छसि ।
(क) समयम् अनतिक्रम्य (ख) समस्य समीपम्
(ग) समयेन सह (घ) समयस्य अभावः।

3. नगरस्य समीपे एव सा वरयात्रा अतिष्ठत्।
(क) अनुनगरम् (ग) सनगरम्
(ख) यथानगरम् (घ) उपनगरम्।

4. तपोधनः श्रीअरविन्दः आधुनिक कालस्य ऋषिः अस्ति।
(क) तपः एव धनं यस्य सः (ख) तप एव धन यस्य सः
(ग) तपम् एव धनं यस्य सः (घ) तपः एव धनः यस्मै सः।

5. नीलकण्ठः शिवः हिमालये वसति।
(क) नीलः कण्ठः (ख) नीलं कण्ठं सः
(ग) नीलं कण्ठं यस्य सः (घ) नीलस्य कण्ठः।

प्रश्न **07** स्थूलपदानाम् 'प्रकृतिप्रत्ययः ' पृथक् संयोगाय शुद्धं उत्तरं चित्त्वा उत्तरपुस्तिकायाम् लिखत।(प्रश्न चतुष्टय**म्**)1X**4**=**4**

(स्थूल पदों के प्रकृति-प्रत्यय अलग अथवा संयुक्त करके विकल्पों से शुद्ध उत्तर को चुनकर उत्तर-पुस्तिका में लिखिए।)

(**Separate or join suffixes in the bold words and write answer appropriate from the options given below in the answer sheet.)**

1. विद्यालये बालकाः मोदमानाः पठन्ति ।

(क) मोद् + शानच् (ख) मुद् + शानच्

(ग) मुद् + मानाः (घ) मुद् + मतुप्।

2. छात्रैः कथा लेखितव्या ।

(क) लिखा + तव्या (ख) लिख् + तव्यत्

(ग) लिख + तव्यत् (घ) लेख + तव्यत्।

3. गृहं गच्छन्त्यः छात्राः प्रसीदन्ति।

(क) गम् + शतृ (ख) गम् + ङीप्

(ग) गम् + शानच् (घ) गम् + मतुप्

4. पर्यावरणस्य **(**महत् + त्व**)** ------------ जानन्ति । सर्वे

(क) महत्त्वः (ख) महत्त्वो

(ग) महत्त्वं (घ) महत्त्वाः।

5. (बुद्धि + मतुप्**)** --------------- नरः सर्वत्र मानं लभते ।

(क) बुद्धिमतः (ख) बुद्धिमन्तः

(ग) बुद्धिमन् (घ) बुद्धिमान्।

प्रश्न **08** द्वे मित्रे दूरभाषे वार्तालापं कुरुतः। निरूपमा कर्तृवाच्ये वदति, विनीता च कर्मवाच्ये वदति। वाच्यानुसारं मञ्जूषायाः उचितैः पदैः रिक्तस्थानानि पूरयत। (प्रश्नत्रय**म्**) **1X3=3**

(दो मित्र दूरभाष पर वार्तालाप कर रही हैं। निरूपमा कर्तृवाच्य में बोलती है और विनीता कर्मवाच्य में बोलती है। वाच्यनुसार मंजूषा के उचित पदों से रिक्त स्थान भरिए।)

(Two friends are talking over telephone. Nirupama speaks in active voice and Vineeta speaks in passive voice. Fill in the blanks according to voice by.)

(पश्यसि, मया, दृश्यन्ते, रामायणं)

निरूपमा - विनीते। अधुना किं करोषि ?

विनीता - (i) ------------- नवीनं पुस्तकं मणिका पठ्यते।

निरूपमा - कीदृशः संयोगः। अहम् अपि मणिकाम् एव पठितुम् उपविशामि।
(कश्चिद् ध्वनिः आगच्छति।) कं कार्यक्रमं दूरदर्शने (ii) -------------- ?

विनीता - मया तु समाचाराः (iii) -------------- ।

निरूपमा - "अहं रामायणं पश्यामि" - अस्य वाक्यस्य कर्मवाच्ये किं रूपं भविष्यति ?

विनीता - कर्मवाच्ये अस्य रूपं भविष्यति, मया (iv) ---------- दृश्यते।

प्रश्न **09** कोष्ठके प्रदत्तं समयं दृष्ट्वा स्वदिनचर्या वर्णय - (प्रश्नत्रय**म्**) **1X3=3**

(कोष्ठक में दिए गए समय को देखकर अपनी दिनचर्या का वर्णन कीजिए।

Describe your daily routine by seeing the time given in brackets.)

(1) अहम् प्रातः (7.15) --------------- वादने विद्यालयं गच्छामि।

(2) ततः मध्याह्ने (12.45) ---------------वादने विद्यालयात् गृहम् आगच्छामि।

(3) पुनः मध्याहे (2.30) -----------------वादने क्रीडायै गच्छामि।

(4) एवं रात्रौ (9.10) --------------------वादने भोजनं करोमि ।

प्रश्न **10** मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्ययैः सहायतया वाक्यानां रिक्तस्थानानि पूरयत – **(**प्रश्न चतुष्टयम्**)** 1X**4**=**4**

मञ्जूषा में दिए गए अव्ययों की सहायता से वाक्यों के रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए।

Fill in the blanks with the help of indeclinables given in the box.)

(क**)** विद्यालये ----------- वार्षिकोत्सवः अस्ति ।

(ख**)** छात्राः विद्यालयात् -------------- प्रवेशद्वारे अतिथीनां स्वागतं करिष्यन्ति।

(ग) केचन छात्राः जयतु --------------- जयघोषं करिष्यन्ति ।
(घ) छात्राः मुख्य द्वारं ------------- विद्यालयम् अलङ्कृतवन्तः ।
(ङ) पश्यत, ---------- मुख्यातिथिः आगच्छति।
(च) छात्रा: ---------- अतीव प्रमुदिताः आसन् ।

मञ्जूषा- इति, सम्प्रति, ह्यः, वहिः, यावत्, श्वः ।

प्रश्न **11** प्रदत्तेषु उत्तरेषु यत् उत्तरम् शुद्धम् अस्ति तत् चीयताम्। (प्रश्नत्रय**म्**) **1X3=3**

(दिए गए उत्तरों में से जो उत्तर शुद्ध है उसे चुनिए।
Choose the appropriate answer from the options given below.)

(1) शुद्धम् पवनः वहति।
(क) शुद्धा (ख) शुद्धः
(ग) शुद्धे (घ) शुद्धम्

(2) य: सत्यं भाषते स: सुखं लभति ।
(क) लभसि (ख) लभते
(ग) लभ्यते (घ) लभसे

(3) उद्याने सुन्दराः पुष्पाणि सन्ति।
(क) सुन्दरम् (ख) सुन्दरः
(ग) सुन्दराणि (घ) सुन्दरे

(4) अधुना आवाम् विद्यालयं चलतः ।
(क) चलथः (ख) चलावः
(ग) चलन्ति (घ) चलामः

‘घ’ भाग**:**

पठितावबोधनम् **(30** अंकात्मक**:)**

प्रश्न **12** अधोलिखितं गद्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत**-**

नीचे दिए गए गद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें
Read the passage below and answer the questions as directed

कस्मिंश्चित् नगरे चन्द्रो नाम भूपति: प्रतिवसति स्म। तस्य पुत्राः वानरक्रीडारताः वानरयूथं नित्यवेव विविधैः भोज्यपदार्थः पुष्टिं नयन्ति स्म। तस्मिन् राजगृहे बालवाहनयोग्यं मेषयूथम् आसीत्। तेषां मेषाणां मध्ये एको मेषः जिह्वालोलुपतया अहर्निश महानसं प्रविश्य यत् पश्यति तद् भक्षयति। ते च सूपकारा: यत्किञ्चित् काष्ठं, मृण्मयं भाजनं कास्यताम्रपापात्रं वा पश्यन्ति तेन तम् आशु ताडयन्ति स्म।
मेषस्य सूपकाराणां च कलहम् अवेक्ष्य नीतिविदाम् अग्रणीः वानरयूथपतिः अचिन्तयत्- "एतेषां कलहो न वानराणां हिताय।' एवं विचार्य स यूथपः सर्वान् कपीन् आहूय रहसि अवदत् - "सुपकारणां मेषेण सह एषः कलहः नूनं भवतां विनाशकारणं भविष्यति।" उक्तम् हि-

तस्मात् स्यात् कलहो यत्र गृहे नित्यमकारणः।
तद्गृहं जीवितं वाञ्छन् दूरतः परिवर्जयेत्।।

प्रश्नाः-

1. एकपदेन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) **½X2=1**
(i) भूपतेः नाम किम् आसीत्?
(ii) कः महानसं प्रविश्य यत् पश्यति तद् भक्षयति ?
(iii) राजगृहे कीदृशं मेषयूथम् आसीत् ?

II. एकवाक्येन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1X2=2**
(i) केषां कलहः वानराणां हिताय न आसीत्?
(ii) किं वाञ्छन् जनः कलहयुक्तं गृहं दूरतः परिवर्जयेत् ?
(iii) जिह्वालोलुपतया मेषः किम् करोति स्म?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1X2=2**
(1) 'दृष्ट्वा' इति अर्थे उपरिलिखिते गद्यांशे किं पदं प्रयुक्तम्?
(ii) 'पुत्राः वानरक्रीडारताः' अनयोः पदयोः किं विशेष्यपदम् ?

(iii) 'आसीत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

प्रश्न **13** अधोलिखितं पद्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-

नीचे दिए गए पद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

Read the Phrases below and answer the questions as directed

अवक्रता यथा चित्ते तथा वाचि भवेद् यदि।
तदेवाहुः महात्मानः समत्वमिति तथ्यतः ॥

प्रश्नाः -

1. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) **½X2=1**

(i) नरस्य चित्ते किं भवेत् ?

(ii) वाचि किं न भवेत् ?

(iii) नरस्य चित्ते किं न भवेत् ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1X2=2**

(i) चित्ते वाचि च अवक्रता किं उच्यते?

(ii) महात्मनः समत्वं किं कथयन्ति ?

(iii) वाचि किं भवेत् ?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1X2=2**

(i) 'सरलता' इत्यर्थे श्लोके किं पदं प्रयुक्तम् ?

(ii) श्लोकस्य द्वितीये पंक्तौ क्रियापदं किम्?

(iii) 'वक्रता' इति पदस्य विपरीतार्थकम् पदं किम्?

प्रश्न **14** अधोलिखितं नाट्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-

नीचे दिए गए गद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

Read the Drama below and answer the questions as directed

पर्यटनाधिकारी - अत्र अनेके प्रमुखोत्सवाः । 'वांचो' जनजातीनां प्रमुख: पर्व: 'ओरिया' इति अस्ति। एतत् तु फरवरी इति मासे मान्यते। अस्मिन् अवसरे कृषिभूमिपूजनं सेतुनिर्माणं च सामाजिकं कार्यं क्रियते।' मोपीन' इति अपि कृषिपर्व: अस्ति। देवानामपि देवः 'मोपीन' इति कथ्यते।

हिमांशु - अस्माभिः 'मिथुन' इति विषये अपि किञ्चित् श्रुतम्। किं तत् ?

पर्यटनाधिकारी - 'मिथुनः' गोमहिषसदृशः एकः विशिष्टः राजपशुः अस्ति।

शोभा - वयम् अत्रत्यानाम् ऐतिहासिकस्थलानां विषये ज्ञातुम् इच्छामः ।

पर्यटनाधिकारी - मया पूर्वम् एव उक्तं यत् अस्य प्रदेशस्य दर्शनीयस्थलानां दर्शनाय विशेषः प्रबन्धः अपि अस्ति। अधुना तु वयम् अनेन प्रक्षेपकयंत्रेण केषांञ्चित् स्थलानां परिचयं प्राप्स्यामः।

प्रश्नाः-

1. एकपदेन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) **½X2=1**

(i) देवानाम् देवः कः अस्ति ?

(ii) फरवरी मासे क: पर्व: सम्पद्यते ?

(iii) 'मोपीन:' इति कीदृश: पर्व: अस्ति ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1X2=2**

(i) मिथुनः कीदृशः राजपशुः अस्ति ?

(ii) 'ओरिया' इति केषाम् प्रमुख: पर्व: अस्ति ?

(iii) विशेषः प्रबन्धः किमर्थम् अस्ति ?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1X2=2**

(i) 'इच्छामः' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'मया तु पूर्वम् एव उक्तं' अत्र मया कस्य कृते प्रयुक्तम् ?

(iii) 'प्रबन्धः' इति पदस्य विशेषणपदं किम्?

प्रश्न **15** अधोलिखित वाक्येषु रेखांकित पदम् आधृत्य प्रश्न निर्माणं कुरुत – **1X5=5**

नीचे दिए गए वाक्यों में रेखांकित पद के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजिए

Construct a question based on the underlined term in the sentences below

(i) भारत्या**:** कोशः अपूर्वः ।

(ii) राजा <u>याचकेभ्यः</u>दानं ददाति स्म ।
(iii) कामस्य नाशाय <u>इन्द्रियाणि</u> वशे करणीयानि ।
(iv) <u>अस्मिन् संसारे</u> कश्चिदपि त्वया सदृशः नास्ति ।
(v) <u>विषादं</u> त्यक्त्वा उद्यमः क्रियताम् ।
(vi) मयूरस्य <u>पिच्छानां</u> सौन्दर्यं अद्भुतम् अस्ति ।

प्रश्न **16** मंजूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत **-** **½X4=2**

मंजूषा से उचित शब्द चुनकर निम्नलिखित श्लोक के अन्वय को भरकर पुनः लिखें
Choose the appropriate word from the box and fill in the context of the following verse and rewrite it

न तथा शीतलसलिलं न चन्दनरसो न शीतला छाया।
प्रहलादयति च पुरुषं यथा मधुरभाषिणी वाणी।।

अन्वयः**-** यथा मधुरभाषिणी **(i)** ----------- पुरुषम् प्रह्लादयति तथा **(ii)** ----------- सलिलम् न, **(iii)** --------- न, **(iv)** -------------- छाया च न प्रह्लादयति।
(मंजूषा – चन्दनरसः, शीतला, वाणी, शीतलं)

अथवा

चञ्चलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम्।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ।।

अन्वयः**-** अर्जुनः श्रीकृष्णं वदति-हे कृष्ण! मनः हि **(i)** ----------- प्रमाथि **(ii)** ----------- दृढम् च अस्ति। अहं तस्य **(iii)** --------- वायोः इव **(iv)** ---------- मन्ये ।
(मंजूषा **-** दुष्करं, बलवत्, निग्रहं, चञ्चलं)

प्रश्न **17** रेखाङ्कितपदेषु प्रसङ्गानुसारम् उचितम् अर्थचयनं कुरुत **-** **1X4=4**

रेखांकित शब्दों में प्रसंगानुसार उचित अर्थ का चयन करें -
Choose the appropriate meaning according to the context in the underlined words -

(i) किम् इदं <u>घोरम्</u> आपतितम् ।
(क) पत्रम् (ख) भयङ्करम् (ग) दायित्त्वम्

(ii) <u>झटिति</u> एव क्षेत्रं गतः |
(क) सहसा (ख) शीघ्रम् (ग) विलम्बेन

(iii) <u>वाक्पटुः</u> धैर्यवान मंत्री सभायामप्यकातरःपरैः न परिभूयते |
(क) निपुण: (ख) उत्तमः श्रोता (ग) वाक्कुशल:

(iv) आपत्काले सरांसि त्यक्त्वा दूरं व्रजसि |
(क) वदसि (ख) भजसि (ग) गच्छसि

(v) अचार्यात् पादम् आदत्ते |
(क) श्लोकस्य (ख) चरणम् (ग) चतुर्थांशम्

प्रश्न **18** अधोलिखितकथां मञ्जूषाया प्रदत्तपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत**-** **½X8=4**

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों से रिक्त स्थान भरकर नीचे दी गई कहानी को पुनः लिखिए -
Rewrite the story below by filling in the blanks with the words given in the box:

एकः प्रच्छन्नभाग्यः आसीत् **(i)** --------------- च तस्य मित्रम्। तौ **(ii)** ---------------- धनिकस्य गृहम् अगच्छताम्। मार्गे एकः बालः तौ अकथयत् यत् भवन्तौ **(iii)** -------------- किमर्थं न त्यजतः। गृहमागत्य प्रच्छन्नभाग्यः सम्पूर्णा वार्ता **(iv)** ----------अकथयत्। पत्नी अकथयत्- अलं चिन्तया। अधुना **(v)** --------------- धनं प्राप्तव्यम्। सः परिश्रमेण **(iv)** -------------- धनं प्राप्तवान्। एकस्मिन् दिवसे दुष्टबुद्धिः मित्रं प्रच्छन्नभाग्यं **(vii)** ---------- सर्पम् अत्यजत्। सर्पः दुष्टबुद्धिम् एव दष्टवान्। अतः कथ्यते **(viii)** ---------------- समाचरेत्।

मञ्जूषा **-** साधुवृत्तिं, पत्नीम्, दुष्टबुद्धिः, परिश्रमेण, मारयितुम्, प्रभूतम्, धनहरणार्थम्, कुमार्गम्

——————————————————— इत्यलम् ———————————————————